

रईसी कठड्यात असताना, इराणसाठी पुढचा रस्ता

अनेक इराणी लोक पुढील चांगल्या दिवसांबद्दल निराशावादी असले तरी अति-पुराणमतवादी नेता खूप महत्वाकांक्षी असू शकतो

इराणच्या न्यायव्यवस्थेचे प्रमुख इब्राहीम रईसी यांनी शनिवारी, १९ जून रोजी इराणमध्ये ६१.९५% मतांसह राष्ट्राध्यक्षपदाची निवडणूक जिंकली. विशेषतः इराणी कट्टरपंथीयांची मुख्य निवड मानली जात असल्याने त्यांच्या विजयाला आश्चर्य वाटले नाही. १८ जूनरोजी होणाऱ्या अध्यक्षीय निवडणुकीत इराणच्या निवडणूक देखरेख संस्थेने निवडणूक देखरेख संस्थेला परवानगी दिलेल्या पाच परंपरावाद्यांसह सात दावेदारांमध्ये श्री. रईसी यांचा समावेश होता. आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे, अध्यक्षीय निवडणुकीत भाग घेण्यासाठी नोंदणी केलेल्या अंदाजे ५९२ लोकांपैकी केवळ सात उमेदवारांना इराणच्या गार्डियन कौन्सिलने मान्यता दिली होती. माजी राष्ट्रपती महमूद अहमदीनेजाद आणि संसदेचे माजी अध्यक्ष अली लारिजानी हे निवडणूक लढवण्यास मनाई करण्यात आले होते.

एक सखोल वाचन

इराणी राजकारणाचे तज्ज्ञ आणि निरीक्षक यांच्या दृष्टीकोनातून ही निवडणूक सर्वोच्च नेते अयातुल्ला अली खामेनी आणि इराणी रिव्होल्यूशनरी गार्ड्स कॉर्प्स (आयआरजीसी) यांनी काळजीपूर्वक तयार केली आणि नियंत्रित केली, जे इराणी देशांतर्गत आणि परराष्ट्र धोरणांशी संबंधित सर्व निर्णयप्रक्रियेवर प्रभाव पाडत आहेत. अयातुल्ला खामेनी ८२ वर्षांचे आहेत आणि इराणी क्रांतीचे सर्वोच्च नेते या नात्याने दीर्घकाळ त्यांची जागा घेण्यासाठी सर्वोत्तम उमेदवार श्री. रईसी आहेत, अशी अफवा आधीच पसरली आहे. हा एक निर्णय आहे जो आयआरजीसीच्या कट्टर सदस्यांकडून नक्कीच इच्छित असेल आणि मंजूर केला जाईल जो इस्लामी क्रांतीला इतर देशांमध्ये निर्यात करण्यासाठी आणि देशातील सामाजिक आणि राजकीय गटांचा सर्व विरोध मोडण्यासाठी सर्वात शक्तिशाली समर्थन आधार आहे.

सुधारणावाद्यांना कमकुवत करणे

श्री. रईसी यांची निवडणूक इराणी सुधारणावाद्यांसाठी अत्यंत महत्वाच्या वेळी आली आहे. आधीच्या अध्यक्षीय निवडणुकांप्रमाणे, जिथे कट्टरपंथी सुधारणासमर्थक व्यक्तींविरुद्ध लढले होते, १८ जूनची निवडणूक ही सुधारणा चळवळीच्या शवपेटीतील अंतिम खिळा होती; गेल्या तीन दशकांत इराणमधील आणि बाहेरील अनेकांनी पाठिंबा दिलेला विचार असा होता की इस्लामी प्रजासत्ताकात हळूहळू राजकीय बदल शक्य आहे. श्री. रईसी यांचा विजय ही इराणी कट्टरपंथीयांना अनेक वर्षे पदावरून बाहेर पडल्यानंतर सरकारच्या सर्वात महत्वाच्या शाखांवर नियंत्रण मिळविण्याची एक महत्वाची संधी आहे.

कट्टर प्रत्युत्तराची प्रतिक्रिया म्हणून सुधारणावाद्यांनी इस्लामी प्रजासत्ताकाचे संस्थापक अयातुल्ला रुहोल्लाखोल्ला खोमेनी यांचे नातू हसन खोमेनी यांच्यावर उमेदवार म्हणून निवडणूक लढवण्यासाठी दबाव आणण्याचा प्रयत्न केला, पण सर्वोच्च नेत्याच्या आणि त्यांच्या मेळाव्याच्या पूर्णपणे नियंत्रणाखाली असलेल्या निवडणुकीच्या गतिशीलतेचा सामना करण्याची त्यांना ही संधी नव्हती. परिणामी, हसन रुहानी यांचे कोणतेही जवळचे सहकारी गार्डियन कौन्सिलद्वारे तपासणी पास करू शकले नाहीत. परंतु, देशातील राजकीय आणि सामाजिक निर्बंध शिथिल करण्यात आणि हार्ड-लाइनर्सच्या अपेक्षित उदयाला मदत करण्यात अर्थपूर्ण बदल करण्यात अपयशी ठरल्याबद्दल सुधारणावाद्यांना दोष दिला जाणार होता. अनेक इराणी लोक अधिकाधिक उपेक्षित असलेल्या प्रस्थापितांच्या सुधारणावादी छावणीबद्दल अधिकाधिक भ्रमनिरास होण्याचे हे एक मुख्य कारण आहे. गेल्या आठवड्यात झालेल्या

अध्यक्षीय निवडणुकीत मतदानाचे मतदान ४८.८% होते, हे विसरू नये, १९७९ मध्ये इस्लामी प्रजासत्ताकाच्या स्थापनेनंतर अध्यक्षीय निवडणुकीसाठी सर्वात कमी मतदान झाले.

जमिनीवरील वास्तविकता

श्री. रईसी यांच्या समर्थनार्थ एकसंध असले, तरी इराणच्या कट्टर पंथीयांना इराणच्या असंतुष्ट जनतेला ऊर्जा देण्यात यश आले नाही. खरे तर, अमेरिकेने केलेल्या निर्बंधांमुळे चिरडलेल्या सतत ढासळत्या अर्थव्यवस्थेत दोन्ही टोकांना भेटण्यासाठी दररोज संघर्ष करत असलेल्या अनेक तरुण इराणी लोकांमध्ये अध्यक्षीय निवडणुकीत कमीत कमी रस होता. आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे, इराणी लोकसंख्येच्या उच्च टक्केवारीला नवीन राष्ट्राध्यक्षांमध्ये चांगली आर्थिक परिस्थिती आणि पाश्चिमात्य राष्ट्रांशी संबंध सुधारण्याची शक्यता आढळत नाही. परंतु इराणी नागरी समाजाचा नव्या राष्ट्राध्यक्षांवर विश्वास ठेवण्याचे हे एकमेव कारण नाही.

१९७९ च्या इस्लामी क्रांतीनंतर जन्मलेल्या अनेक इराणी लोकांनाही इराणच्या न्यायव्यवस्थेतील श्री. रईसी यांची प्रदीर्घ कारकीर्द आणि १९८८ मध्ये हजारो डाव्या आणि पीपल्स मुजाहिदीन ऑर्गनायझेशन ऑफ इराण (एमकेओ) राजकीय कैद्यांना फाशीचे आदेश देणाऱ्या चार सदस्यीय समितीतील त्यांच्या सहभागाची पूर्ण जाणीव आहे. या फाशीची इराणी सरकारने कधीही कबुली दिली नाही, परंतु ऑगस्ट २०१६ मध्ये, माजी उपसर्वोच्च नेते दिवंगत अयातुल्ला अली मॉन्टेझेरी यांच्या कुटुंबाने एक ऑडिओ फाइल प्रकाशित केली ज्यात त्यांनी समितीशी झालेल्या संभाषणात फाशीवर कठोर टीका केली ज्यात श्री. रईसी यांचा समावेश होता.

पुढे बघत आहे

पाश्चिमात्य देशांशी संबंध सामान्य होण्याबद्दल उद्दाम म्हणून, एका वेगळ्या वाटेवर, श्री. रईसी परदेशी गुंतवणूकदारांना इराणी अर्थव्यवस्था त्वरित खुली करण्याची विनंती नक्कीच वळणार नाहीत. त्यामुळे इराणच्या अर्थव्यवस्थेला पुनरुज्जीवित करण्यात त्यांना मोठी अडचण येईल, विशेषतः कारण त्यांनी अमेरिकेच्या आर्थिक निर्बंधांचा आणि अगदी कोविड-१९ च्या साथीचा इराणमधील कठीण सामाजिक आणि आर्थिक परिस्थितीवर होणारा परिणाम सातत्याने कमी केला आहे. परराष्ट्र धोरणाप्रमाणे नवे राष्ट्राध्यक्ष रशिया आणि चीनशी चांगले संबंध कायम ठेवतील, तर सीरिया आणि इराकशी इराणचे धोरणात्मक संबंध दृढ करण्यात ते कायम राहतील. सर्वात शेवटी, परंतु कमीत कमी नाही, जरी पाश्चिमात्य राष्ट्रांना आव्हान दिले असले तरी सध्या अमेरिकन आणि युरोपियनांशी वाटाघाटी सुरू असलेल्या इराणी अणुकराराला तो उघडपणे आणि स्पष्टपणे विरोध करणार नाही. कारण, इराणचे राष्ट्राध्यक्ष हे इस्लामी राजवटीत फारच कमी शक्ती असलेले राजकीय खेळाडू आहेत, कारण अणुकरारासारख्या प्रमुख मुद्द्यांवरील अंतिम निर्णय पुन्हा क्रांतीच्या सर्वोच्च नेत्याकडे येतो.

त्यामुळे अली खामेनी यांच्याशी ते विश्वासू राहिले असले, तरी इराणमधील विविध पुराणमतवादी गटांशी आपली युती मजबूत करण्याचा त्यांचा प्रयत्न असू शकतो. आयआरजीसीशी श्री. रईसी यांच्या सखोल संबंधांचा अर्थ या भागातील इराणी लष्करी वर्चस्वाला त्यांचा पाठिंबा असा लावला जाऊ शकतो, प्रादेशिक सुरक्षा आणि स्थैर्यपेक्षा इस्लामी राजवटीच्या वैचारिक हितसंबंधांना स्पष्ट प्राधान्य दिले जाऊ शकते. एक अति-पुराणमतवादी म्हणून, पश्चिम आशियातील इराणच्या वर्चस्ववादी उद्योगात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावण्यासाठी श्री. रईसी नक्कीच आयआरजीसी निर्णयकर्त्यांशी सहकार्य करत राहतील.

रामिन जहांबेग्लोओ हे महात्मा गांधी शांतता केंद्राचे संचालक, जिंदाल ग्लोबल युनिव्हर्सिटी, सोनीप